تتذكر الرملة

זוכרות את אל-רמלה

تذكرن
זוכרות
Zochrot

איסוף חומר וכתיבה:
מג'דולין בידאס, ענת משה, רעידה אל נבולסי,
ויובל תמרי.

תרגום:
מג'דולין בידאס, איריס בר, נוהא בדויה, רעידה
נבולסי

תמלול והקלדה:
וסים בירומי, רנין ג'ריסי, איריס בר

צילומים:
www.palestineremembered.com
רעידה אל נבולסי

עיצוב כריכה:
טליה פריד

הבאה לדפוס:
הדפוס היפואי- אלראביטה

שער קדמי:
שבויים רמלאים ב 48.

שער אחורי:
מפת רמלה והסביבה מ 1952 עם ציון 'הרוס'
על כפרים שנהרסו

הפקה:
עמותת זוכרות (ע"ר מס' 58-038-952-6)
www.nakbainhebrew.org
050-6314229

تجميع مواد وكتابه :
مجدولين بيدس ، عنات موشي ، رغدة النابلسي ،
يوفال تماري .

ترجمة :
مجدولين بيدس ، رغدة النابلسي ، نهى بدوية ،
ايريس بار .

نقل النص والطباعة :
وسيم بيرومي ، رنين بشارات ، ايريس بار .

تصوير :
www.palestineremembered.com
رغدة النابلسي

تصميم الغلاف :
تاليا فريد

اعداد للطباعة :
المطبعة اليافية – الرابطة

الغلاف الامامي :
أسرى رملاويين في ٤٨

غلاف خلفي :
خارطة الرملة والمحيط من ١٩٥٢ مع ذكر "مهدوم"
على القرى التي هدمت

انتاج :
جمعية تذكرن (جمعية مسجلة رقم (٥٨-٠٣٨-٩٥٢-٦)
www.nakbainhebrew.org
٠٥٠-٦٣١٤٢٢٩

החוברת ואירוע הזיכרון בא-רמלה ממומנים ע"י ה Mnnonite Central Committee - MCC דצמבר 2004

الكتيب ومناسبة الذكرى بالرملة ممولان من قبل الـ **Mnnonite Central Committee - MCC** كانون أول ٢٠٠٤

© All Rights Reserved *to those who were expelled from their homes.*

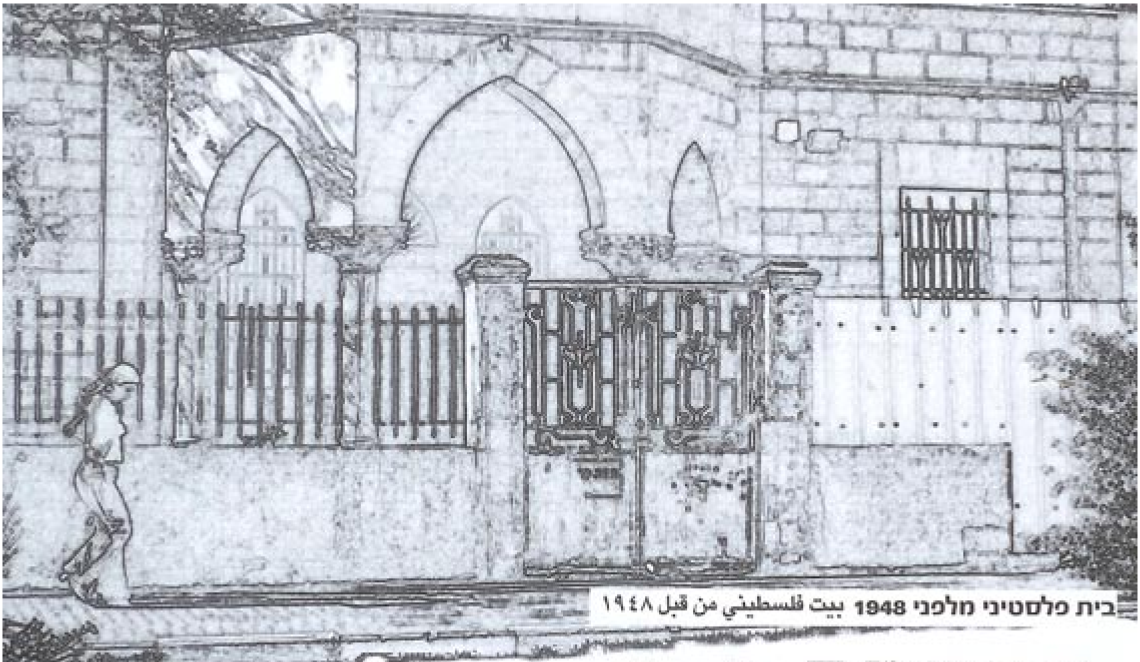

בית פלסטיני מלפני 1948 بيت فلسطيني من قبل ١٩٤٨

הקדמה مقدمة

ב 12 ביולי 1948 נכבשו הערים רמלה ולוד על ידי חטיבות ״יפתח׳, ׳גבעתי׳ ו׳קריתי׳ של צה״ל. ברמלה, חתמה קבוצת נכבדים על הסכם כניעה, שבו נכתב בין השאר כי יובטח שלום התושבים. בלוד, לעומת זאת, התפתח קרב שבו נטבחו כ 250 מתושבי העיר (מוריס 1991). מספר שעות מאוחר יותר התקבלה החלטה לגרש את תושבי רמלה ולוד, ועוד באותו ערב בוצעה פעולת הגירוש. בדומה ל 10 ערים ול 530 כפרים נוספים, סיפור חורבנה של רמלה ושל תושביה, הוא חלק מהנכבה הפלסטינית, מאורע היסטורי טראומטי, שמושתק ומודחק בחברה הישראלית.

חוברת זו אינה מחקר מקיף על רמלה ועל חורבנה ב 1948, אלא הסתכלות על העיר ממספר נקודות מבט. היא כוללת חומר שלוקט ממקורות היסטוריים וראיון עם בני זוג, תושבי רמלה שחוו את האסון. מן החומר עולה תמונה של עיר משגשגת, שהיו בה חיי קהילה עשירים, ושהיוותה מרכז למספר רב של כפרים. בחלקה השני מביאה החוברת את סיפור הגירוש של תושבי רמלה, המלמד על עוצמת האסון שפקד את העם הפלסטיני ב 1948, ועל המחיר הכבד ששילם עם זה על שאיפת היהודים הציונים לעצמאות.

في ١٢ تموز ١٩٤٨ احتلت مدينتا الرملة واللد على يد وحدات يفتاح، جبعاتي وكرياتي للجيش الاسرائيلي.
مجموعة من وجهاء الرملة وقعوا على اتفاقية خضوع، بها كتب انه سيضمن السلام للسكان. لكن في مدينة اللد اندلعت المعركة حيث إستشهد فيها ٢٥٠ من سكان البلد (موريس، ١٩٩١).
بعد ساعات متأخرة أصدر قرار لطرد سكان الرملة واللد، وفي تلك الليلة تمت عملية التهجير. تلك العملية مشابهه لعمليات التهجير لعشرة مدن و٥٣٠ قرية اخرى. قصة تدمير الرملة وسكانها هي جزء من النكبة الفلسطينية وصدمة تاريخية ما زالت تعامل بالكتمان والنكران في المجتمع الاسرائيلي.
هذا الكتيب ليس ببحث شامل عن الرملة وتدميرها في سنة ١٩٤٨، بل نظرة على المدينة من عدة أوجه.
الكتيب يضم المواد التي جمعت من مصادر تاريخية ومقابلة مع رجل وامراة عاشا كارثة النكبة.
من المحتوى نرى صورة لمدينة متطورة، كانت بها حياة اجتماعية غنية، وكانت مركزا لعدد كبير من القرى.
الجزء الثاني للكتيب يتحدث عن تهجير وطرد سكان الرملة ويروي مدى هول وجور الكارثة التي اجتاحت الشعب الفلسطيني عام ١٩٤٨ والثمن الباهظ الذي دفعه الفلسطينيون مقابل رغبة اليهود الصهاينة بالاستقلال.

עבד אלוהאב יוסף ונואל אבלאסי

عبد الوهاب يوسف ونوال ابلاسي

לפני הגירוש قبل التهجير

בשנת 1936 היתה מלחמה, האנגלים שלטו בארץ. האנגלים היו פושטים בלילה על בתי המכובדים ועוצרים אותם, שואלים האם יש שם מורדים או מתנגדים.
היתה רכבת לירושלים. האנגלים היו מביאים קרון ועליו ארבעה מוטות ברזל כבדים, ומעבירים אותו לפני הרכבת, כדי שאם יש מוקשים על המסילה, יפגעו הערבים ולא הרכבת... הם היו מושיבים 4 צעירים ערבים על הקרון, ונותנים לכל אחד מהם מוט ברזל, כדי שהם יתפוצצו ולא הרכבת... כך היו מענים בזמן ההוא.
אני יליד שנת 1934 והייתי בן שנתיים כשהחלה מלחמת 1936, הגעתי לרמלה, אל בית משפחת עבד יאסין, היהודים היו מעירים אותנו לילה לילה, מוציאים אותנו מהבית ועורכים חיפוש נשק ורק כשגמרו מאפשרים לנו לחזור לישון, אחר כך, בבוקר, היינו צריכים ללכת אל בית הספר לא משנה מה היה מצבנו.
ירושלים שבתה, כל הארץ שבתה, למה? הם רצו לחלק את הערבים, והערבים סרבו לחלוקה. כשהסתיימה השביתה פתחו האנשים את חנויותיהם וחיינו.. עד שפרצה מלחמת 1948,

في الـ ١٩٣٦ كانت حرب وكان الانجليز بالبلاد، صاروا يجمعوا الناس الكبار وياخذوهم بالليل لانه كان في ثوار، كانوا يجمعوهم عشان يعرفوا اذا في ثوار او اي شيء ضدهم .
كان في قطار بسافر على القدس، وكان الإنجليز يجيبوا ترلّه (شحن) وقضيب حديد كبير يحطوه قدام القطار عشان اذا في لغم على الطريق يتفجر بالعرب ومش بالقطار . يعني كانوا يجيبوا اربع شباب عرب يركبوهم على الترلّه وكل واحد يمسك قضيب حديد، اذا كان في لغم كان يتفجر في العرب، هيك كانوا يعذّبوا وقتها .
انا من مواليد الـ ١٩٣٤ ، وكان عمري سنتين لما بدات حرب الـ ٣٦ ،جيت على الرمله وين سكنوا دار عبد ياسين، كانوا اليهود يطلعونا من البيت بالليل عشان يدوروا بالبيت على سلاح او اي شي ويعدين يرجعونا مطرحنا، وعلى هذا الحال كل يوم الصبح نروح على المدرسه .
بالقدس عملوا اضراب ، بكل فلسطين كان في اضراب لاشهر، ليش بدهم تقسيم العرب، ورفضوا العرب التقسيم، بس بعد الاضراب فتحوا الناس الدكاكين وعاشوا لحتى صارت الحرب بالـ ١٩٤٨، وصارت

המלחמה האמיתית, היהודים הסתדרו. הם הביאו כוחות מחו״ל ופשטו עלינו בנשק מודרני ומאורגן. הערבים קנו מהשוק רובה וכדורים ב-70 דינר, לא נמצא מי שיתמוך בהם, האנשים מכרו זהב וקנו נשק.

ראינו אותם, את אלו שמתו ואת אלו שנותרו בחיים!... אחר כך הביאו היהודים כוח חזק מחומש בתותחים ומטוסים ואמרו לנו לצאת מרמלה, וכך כבשו את רמלה.

ב- 1948, בחודש רמדאן, אני זוכר שאסרו את כל הצעירים, את כל הצעירים מגיל 18 ומעלה, לקחו אותם ל- 9 חודשים לכלא, ואמרו להם ״אנחנו נירה במי שנשאר״...

הם ירו ב- 12 אנשים ביום ההוא. מי שנורה נפל על האדמה, ולא היה מי שירים אותו... הם נכנסו לבתים וירו במי שלא יצא, הכניסו את הגופות בשקים ושרפו אותן. אח״כ, כמובן, התחילו היהודים לבוא לעיר, לקחת את הדירות הטובות למגוריהם, ואחר כך הביאו את המזרחים – המרוקאים, התוניסאים והמצרים, ולא נותר בעיר מקום.

הערבים היו אוגרים מזון: קצת שמן, חומוס ופול, לפי פנקס הקצבאות – הכל היה בהקצבה – ביצים, דגים, הכל, חיינו על קילו סוכר בחודש.

אחרי חצי שנה קמה מדינת היהודים, בתקופה הזו עזבו אנשים רבים לעמאן. אני זוכר שהיינו הולכים אל שער מנדלבאום בירושלים, לפגוש את קרובינו. היו נותנים לנו להפגש ולשוחח עם קרובנו במשך 20 דקות.

מבני רמלה המקוריים שנותרו בארץ: משפחת אבלאסי, משפחת אלוואהאב (מוסלמים ונוצרים

מוסטפא אלח׳יירי- ראש עיריית רמלה 1920-1947

الشيخ مصطفى الخيري رئيس بلدية الرملة ١٩٢٠-١٩٤٧

الحرب المضبوطه، اليهود دبروا حالهم.

جابو قوه من بره ودخلوا عنا بالسلاح المنظم، العرب اشتروا باروده وفشك من السوق بـ ٧٠ دينار، ما في حدا يدعمهم، وفي ناس باعت الذهب واشترت السلاح.

شفناهم! اللي بموت واللي بضل طيب.

وبعدين جابوا اليهود قوه قويه من مدافع وطيارات، وقالوا اطلعوا من الرمله، وهيك احتلوا الرمله.

بالـ١٩٤٨ بشهر رمضان انا بتذكر اخذوا الشباب على السجن، كل الشباب فوق الـ١٨ سنه كانوا ياخذوهم، اعتقلوا حوالي الفين وحطوهم ٩ اشهر بالسجن وبعدها قالولهم اللي بيقى راح نطخه.

يومها طخوا حوالي ١٢ شاب، اللي بنطخ بيوقع بارضه ما في حدا يرفعه، دخلوا على البيوت واللي ما طلع كانوا يطخوه، بعدين حطوهم باكياس وحرقوهم، ومع الوقت طبعا أجوا شوي شوي اليهود، فتحولهم الطريق وصاروا يدخلوا على البلد، ياخذوا الدور المنيحه بالبلد ويسكنوا فيها، وبعدين صاروا يجيبوا الشرقيين المروكيه والتوانسه والمصاروه والعراقيه، وما ظل في محل في البلد. كانت الناس تخزن اكل للعرب، شويه زيت، فول، حمص، وعلى كرت المؤن، كل شي كان بالتموين، البيض السمك وكل شي، كنا عايشين على كيلوا سكر باشهر.

بعد سته اشهر صارت الدوله لليهود، صاروا يشغلوا الناس، وخلال هاي الفتره رحلوا ناس كثيره على عمان، كنا نروح على القدس على مندلباوم نشوف بعضنا البعض، نروح هناك ثلث ساعه يخلونا نتفرج ونحكي مع اقاربنا.

כאחת), משפחת מסיס, משפחת אלנאבולסי, ומשפחת זערור, הם התחבאו במנזרים. ואז היהודים נתנו להם תעודות זהות, והחלו לגרור אותם במשאיות אל בתי הכלא! לנו נתנו תעודות זהות בשנת 1948. הם באו לפקוד אותנו בבית – שאלו מה שמנו, בני כמה אנחנו ורשמו.

ביתנו היה איפה שבית מהנא – אבי בנה שני חדרים חדשים שעלו 550 לירה פלסטינית מכיוון שאחי התחתן. אך במלחמה אחי נאסר, ואשתו הלכה לעמאן, וכשיצא הלך גם הוא לעמאן. את ביתנו המקורי הרסו היהודים, כדי שיגור בשטח יהודי שבנה בית במקומו... מה יכולנו לעשות? שום דבר, זה קרה בשנת 1970.

היהודים התחילו לעבור לשיכונים. הם היו באים והורסים את הבתים הערביים ונותנים ליהודים שגרו בהן דירת שיכון. הערבים לא זזו ממקומם, לאן יכולנו ללכת? עד היום אני משלם דמי מפתח לעמידר, והבית אינו שלי, הם לא מאפשרים לנו לשפץ ולבנות, ואנחנו 3 אחים ו3- אחיות.

ברמלה היו משפחות עשירות, כמו משפחת ג׳עפרי, משפחת נאבלסי, משפחת דע׳ב ומשפחת עבסאוי. העשירים ידעו, לפני 1948, שהארץ תכבש, וכל מי שהיה לו כסף היגר, הם עברו לעמאן, שכרו בה דירות ופתחו עסקים, ורק הפסידו את רכושם שבארץ, וממפתחות הדירות הישנות עשו תערוכת זיכרון...

מרמלה יצאו משפחת אלח׳יירי ומשפחת אלתאג׳י, אני אינני זוכר את כל המשפחות... ראש העיר היה ממשפחת אלח׳יירי, והיום הפכו את ביתו לחנויות. זה קרה בשנים 1967 – 1970, ואח״כ הרסו ברמלה את כל הבתים הערביים, ואת כל הכפרים הערביים השכנים, בכדי שלא ישארו שרידים לשום דבר ערבי, וכדי שאנשים לא ידעו היכן אדמותיהם עקרו את הפרדסים הערביים, עקרו את הצבר והתאנים ועצי הפרי, ובמקומם שתלו 6,000 דונם של פרדסים חדשים.

בשנת 1948, אבי היה בן 50 והיו לו 3 ילדים, הוא הלך לעמאן ואנו נשארנו פה שניים – אני ואחי עלי. אבי היה סנדלר, בימי התורכים, בשנת 1917, אבי היה בן 15, התורכים גייסו אותם, מי שנשלח לתימן לא חזר, אך מי שנשלח לתורכיה הצליח לחזור. בשנת 1917 שמענו על הצהרת בלפור – ושהבטיחו את פלסטין ליהודים – האנגלים באו והפרידו בין הערבים, במצריים פארוק, בסוריה שישכלי, בלבנון

العائلات الرملاويه الاصليه اللي بقيوا: دار ابلاسي، دار الوهاب (مسيحيه واسلام)، دار مسيس، دار النابلسي، دار زعرور، هدول تخبوا بالديوره، وشو عملوا اليهود ! اعطوهم هويات وبعدها صاروا اليهود يحطوهم بالتركات على الاسر.

احنا اعطونا هويات بالـ ١٩٤٨، كانوا يدوروا على البيوت ويسالوا قديش عمرك وشو اسمك ويسجلوا.

دارنا الاصليه تحت وين دار المهنا، كان والدي باني غرفتين جداد كلفوه ٥٥٠ جنيه فلسطيني، تجوز اخوي، بس بالحرب راح على الاسر وزوجته على عمان، بعد الاسر راح اخوا على عمان بعد الاسر، بيتنا الاصلي هدوه اليهود عشان يسكن فيه واحد يهودي بنى دار محلها. . . شو بدنا نعمل !؟ ولا اشي، هذا الحكي بالـ ٧٠.

صاروا اليهود يحكوا انهم بدهم ينقلوا على الشيكونات، وهيك صاروا ييجوا ويهدوا الدور العربيه القديمه ويعطوا اليهودي اللي عايش فيها شيكون. العرب ما كانت تتحرك، لوين بدنا نروح – انا لليوم بدفع عميدار وداري لليوم مش ملكي، ما بيساعدونا بالبناء، احنا ٣ اخوه و ٣ اخوات.

بالرمله كان في عائلات غنيه مثل دار الجعفري ودار النابلسي، دار الدغب ودار العبساوي. الاغنياء قبل الـ ١٩٤٨ عرفوا انه راح يحتلوا البلاد واللي كان معاه قرشين هاجر، صاروا يطلعوا على عمان يستأجروا ويسكنوا هناك ويبنوا مصالحهم، بس املاكهم اللي هون راحت عليهم، عملوا من مفاتيح الدر القديمه معرض للذكرى.

من الرمله طلعوا دار الخيري ودار التاجي بس ما بذكر كل العائلات . . . بالرمله سكن بهذه الفتره ٢٨ الف شخص، رئيس البلديه كان من دار الخيري واليوم عملوا من بيته دكاكين.

هذه الاحداث بين الـ ١٩٦٧–١٩٧٠، وبعدها هدوا بالرمله كل البيوت العربيه وكل القرى العربيه المجاوره للرمله عشان ما يتركوا اي اثر لاي عربي، وعشان ما يعرف الشخص وين أرضه، خلعوا البيارات العربيه، خلعوا الصبر والتين والفواكه ومحلها بنوا بيارات جديده ٦٠٠٠ دونم.

في ١٩٤٨ كان عمر والدي ٥٠ سنه، كان عنده ثلاث اولاد، واحد راح على عمان واثنين بقيوا هون، انا وعلي اخوي. كان والدي يشتغل كندرجي (اسكافي)، بايام تركيا سنه ١٩١٧ كان عمره ١٥ سنه. الاتراك جندوهم، اللي كان يتجند لليمن ما رجع، اما اللي

אלח'ורי ובירדן המלך עבדאללה.
הם נכנסו. לרמלה ולוד, עכו צפת ויפו, חלק מחיפה וקצת בנצרת, אך את הכפרים הם הרסו ולא השאירו שריד, חלק מתושבי הכפרים ברחו לערים, הם מחקו כל דבר ערבי.
אני זוכר אדם בשם אבו זכרייה אלחלאק, שהיתה לו מסעדה וטלויזיה חדשה, היו הולכים וצופים שם בשידורים ממצריים ולבנון, האנשים היו הולכים אוכלים, שותים ומתחתנים אצלו, וצופים בטלויזיה... באו אליו עיראקים ורצו לקנות ממנו את המקום, אך הוא סרב. בליל ראש השנה נרצח בעל המסעדה בגרזן. ילדיו ברחו לקנדה, והעיראקים לקחו את המקום, עכשיו קוראים לו "אולמי אשר". זה היה בשנת 1956, בזמן טבח כפר קאסם. כשרצינו ללכת לנצרת היינו צריכים לבקש רישיון.
בשנת 1948 שמחנו כשבא הצבא הערבי, אך הם לא עזרו ולא נלחמו כלל, רק עשו רושם, נכנסו עם רוביהם למסעדות ועשו בלגאן, הם לא נלחמו בכלל.
במסגד היתה מאפייה, פתחנו אותה בסתר, בגלל העוצר, ברמדאן היינו אוכלים ומתפללים, ולאט לאט העזנו לפתוח יותר מקומות.
ב1948- הרגו קצין. באו ושאלו "מי הרג את הקצין"? וכשלא קבלו תשובה, הצבא קיבל פקודה וירה על האנשים, הם הרגו מאות אנשים במסגד, אני ראיתי כיצד היהודים זרקו עליהם קש ושרפו אותם...

רמלה לפני הנכבה:
ברמלה היו בתים, חשמל. העשירים היה להם חשמל.
אסמאעיל אלנחאס היה העשיר ביותר ברמלה, היה לו שתי מטחנות קמח, מקום לסחיטת שמן.

השכונות ברמלה:
אלמחטה, כרם אלסת, אלכאפורי, אלזחאמנה, חארת אלמע'ינה, חוש אלמסרי, חארת אלגמאל למשפחת עיד אלגמאל.

המשפחות ברמלה:
חירי, אלתאג'י, אבלאסי, אלסוסו, אמסים, דביט, זערור, אלבלוט, נעפרי, אלנאבלסי, אלעיסווי, דאר אלנמר, דאר חמדאן מורסי(סוחר תפוזים), מבדא אלנחאס.

בתי ספר ברמלה:
אלגמעיה, כיום בית ספר עמל

يروح على تركيا كان يرجع .
بالـ ١٩١٧ سمعنا بوعد بلفور وانه فلسطين لليهود، أجوا الانجليز وفرّقوا العرب، فاروق بمصر، الشيشكلي بسوريا، في لبنان كان الخوري وبالاردن كان الملك عبد الله .
دخلوا على الرمله، اللد، طبريا وصفد ويافا، قسم من حيفا وعكا وشوي من الناصره اما القرى مسحوها مسح، قسم من اهل القرى هرب على المدن ، كل شي عربي محوه .
بذكر في شخص عنده مطعم، ابو زكريا الحلاق فيه تلفزيون جديده ببث محطات من مصر ولبنان كان عنده محل كبير الناس فيه بتوكل وبتشرب وبتتفرج على التلفزيون .
اجوا اليهود العراقيه وقالوا بدنا نشتري المحل، ما وافقوا، بس في ليله راس السنه دخلوا بالبلطه وضربوا صاحب المحل براسه وقتلوه، اولاده هربوا على كندا والعراقيه اخذوا المحل واليوم صار "أولامي آشر"، هذا بالـ ١٩٥٦ ، ايامها كانت مجزره كفر قاسم. وكنّا اذا بدنا نروح على الناصره نطلب تصريح .
بالـ ١٩٤٨ اجا الجيش العربي وفرحنا، بس ولا حاربوا ولا اشي وكانوا يجوا مع باروده على الكتف يدخلوا على المطاعم، ياكلوا ويعملوا استعراض ويروحوا، ولا حاربوا ولا اشي وبس فوضى .
كان في جامع الفرن، فتحوه بالسر عشان منع التجوّل، برمضان نفطر فيه ونصلي وشوي شوي صرنا نفتح اكثر محلات .
بالـ ١٩٤٨ قتلوا ضابط، سألوا مين قتل الضابط ؟؟ ولما ما حصلوا علي جواب، الجيش اخذ امر وقتل حوالي شخص، طخوهم بقلب الجامع، انا كنت شاهد كيف اليهود يرموا عليهم خيش ويحرقوهم .

الرملة قبل النكبة
في الرملة كان في بيوت ، وكهرباء. الكبار الأغنياء كان عندهم كهرباء .
اسماعيل النحاس كان اغنى واحد في الرملة عنده بابوران طحين، معصرة زيت .

أحياء الرملة
السكنات: المحطة، كرم الست، الكافوري، الزحامنه، حارت المغنى، حوش المصري، حارة الجمل لعيد الجمل .

אלרהבאת
טרה סנטה
אלעבאסיה

מסגדים ברמלה:
המסגד הגדול/ אלעומרי
אלמגארבה
אלשיח רסלאן
אבו עבאס, כיום גר בו מהדי אבו לבן
אלביין(גר בו כיום מוחמד חסנין)
אלנבי סאלח

בתי קברות:
אלשרקיה (בדרך לירושלים, קרוב לפסי הרכבת)
אלנבי סאלח

عائلات رملاوية
خيري ، التاجي، بلاسي، الوهاب، الصوصو، امسيس، ضبيط ، زعرور، البلوط، جعفري، النابلسي، العيسوي، دار النمر، دار حمدان مرسي(تاجر برتقان، مبدا، النحاس .
مدارس الرملة قبل النكبة
مدرسة الجمعية (اليوم مدرسة عمال)
الراهبات
التراسنتا كانت دير فقط
العباسية

جوامع الرملة:
الجامع الكبير / العمري
جامع المغاربة
جامع الشيخ رسلان
جامع مهدي أبو لبن امام البلدجامع ابو العباس
جامع البيين (يسكنه الان محمد حسنين)
النبي صالح

مقابر
الشرقية باتجاه القدس قرب سكة الحديد .
مقبرة النبي صالح .

בית העיריה הישן بيت البلدية القديم

مقابله مع ميكو ولوتي

أعضاء في الحزب الشيوعي وصلوا الى الرملة سنه ١٩٤٨

وصلنا الى الرمله مع طفل، في تشرين الثاني سنه ١٩٤٨، بعد ان هاجرنا من بلغاريا، سكنا شهر كامل في تخشيبه في باردس حانا (פרדס חנה). في الليله الاولى لوصولنا الى الرمله قالوا لنا: جدوا بيت وادخلوا به. دخلنا الى احد البيوت وما رايناه كان مفزعا جدا، سرير طفل، حفاضات، مصاصه. . . قالوا لنا اننا نستطيع البقاء هناك. في تلك الليله ابقينا الطفل بالبيت وبقينا طوال الليله خارج البيت، في صباح اليوم التالي وجّهنا مسؤولوا الحكومه العسكريين لاحدى الشوارع وقالوا لنا ان نختار احدى البيوت، كل البيوت كانت مؤثثه، وكان واضحا ان الناس تركوا كل شيء.

دخلنا الى البيت مع عائله اخرى. . .

في اليوم التالي ذهبنا الى مركز البلد وصادفنا الجيتو، محاط بجدار. ولاننا نحن واجهنا كبت في اوروبا بفتره الكارثه، شعرنا بتماثل للسكان العرب، من خلف الجدار سألنا من منهم شيوعيون؟؟ التقينا بسوهيل وامين وتصافحنا الايدي من خلف الجدار، بعدها ساعدتنا امه بالاعتناء بالطفل.

عرفنا ان الاغلب هرب الى غزّه. بعدها وصلوا سكان من مجدل، وكان واضحا ان جزء منهم لم يأتوا لرغبتهم في ذلك، لكن بيننا لم نتكلم كثيرا على الكارثه !!

ראיון עם מיקו ולוטי

חברי המפלגה הקומוניסטית שהגיעו לרמלה ב 48

הגענו לרמלה, זוג עם תינוק, בדצמבר 48, לאחר שהיגרנו מבולגריה, ושהינו חודש במעברה בפרדס חנה. בערב הראשון להגעתנו לרמלה, אמרו לנו: תמצאו בית ותיכנסו פנימה. נכנסנו לבית ומה שראינו זעזע אותנו: מיטה של תינוק, מוצץ, חיתולים. אמרנו שלא נוכל להישאר שם. באותו לילה השארנו את התינוק בבית, ונשארנו כל הלילה מחוץ לבית. למחרת כיוונו אותנו פקידי הממשל הצבאי לאחד הרחובות, ואמרו לנו לבחור את אחד הבתים. כל הבתים היו מרוהטים, והיה ברור שאנשים עזבו הכל והלכו. נכנסנו לבית אחד עם משפחה נוספת. למחרת הלכנו למרכז העיר ונתקלנו ב׳גטו׳ שהיה מוקף בגדר תיל. בגלל שאנחנו חווינו דיכוי באירופה בתקופת השואה, היתה לנו אמפתיה לאוכלוסייה הערבית. מבעד לגדר שאלנו את האנשים אם יש בינהם קומוניסטים? כך פגשנו את סוהיל ואמין, ולחצנו ידיים מבעד לגדר. בהמשך עזרה אימו של סוהיל ללוטי לטפל בבנה. ממה ששמענו ברחוב הבנו שאלו שברחו רצו לברוח, ושהשאר נשארו. ידענו שהרב ברחו לעזה. בהמשך הגיעו אנשים ממג׳דל, והיה ברור שחלק מהם לא באו מרצונם הטוב. למרות זאת לא דובר הרבה בינינו על האסון.

רמלה- סקירה היסטורית

الرملة - لمحة تاريخية

רמלה נוסדה בין השנים 712-717, בידי מושל פלסטין, שהתמנה מאוחר יותר לח'ליפה, סולימאן אבן עבד אלמלכ. בשונה מערים אחרות שקמו במאות ה-7 וה-8 בעקבות כיבושי הערבים בעיראק, במצרים ובצפון אפריקה, ונוסדו בעיקר למטרות צבאיות, תוכננה רמלה מלכתחילה להיות בירת המנהל של מחוז (ג'ונד) פלסטין, במקום קיסריה.

تأسست مدينة الرملة بين السنوات ٧١٢-٧١٧م على يد سليمان بن عبد الملك، حاكم فلسطين الذي تولى الخلافة فيما بعد. الرملة هي المدينة الوحيدة في فلسطين التي بنيت على يد المسلمين بعد الاحتلال. تختلف الرملة عن باقي المدن التي تأسست بين القرن السابع والثامن في أعقاب الفتوحات الاسلامية في العراق ومصر وشمال افريقيا، حيث أسست فيها المدن لأهداف عسكرية، أما الرملة فقد خططت منذ البداية لتكون عاصمة ادارية لجند فلسطين بدلاً من قيساريا.

המגדל הלבן

برج النبي صالح

מושל פלסטין, סולימאן אבן עבד אל מאלכ, אחי החיליפה וליד אבן עבד אל מאלכ, החליט להקים עיר מנהל, ותכנן אותה כעיר מסחר ומלאכה. את מקומה בחר על דרך הים ההיסטורית, על החולות שמדרום ללוד, ומכאן שמה- "רמלי" - חול בערבית. במקורות יהודיים שמה מתורגם לעברית- "חולה", "חולות" או "חולת המחוז". סולימאן אבן עבד אל מאלכ, שב 715 היה לחיליפה, ביקש למהר ולהפוך את רמלה לעיר חשובה. הוא בנה בה בית מלאכה ממשלתי לצביעה, והצליח למשוך צבעים ובעלי מלאכה נוספים שפיתחו בה את תעשיית הצביעה. הוא בנה בה ארמון למערכת המנהל, מסגד מפואר , וכנראה גם חומה. למתיישבים הוקצו חלקות אדמה לבנייה, והעיר הייתה פתוחה בפני כל מתיישב , ללא הבדל מוצא. בבורות שנחפרו בתחומי העיר נמצאו מים מלוחים, ולכן משך החיליפה מים ממעיינות שממזרח לתל גזר, כ-10 ק"מ ממזרח לעיר.

יורשי סולימאן המשיכו לשקוד על פיתוח רמלה. ב-720 הוקמה בה מטבעה, ומדי שנה הקציבה המדינה כסף רב לטיפול במפעל המים של העיר. החיליפה הישאם אבן עבד אל מאלכ (724-743) הקים צריח למסגד וחיזק את חומת העיר, והחיליפה הארון אל ראשיד (786-809) הקים ברמלה את ביר אל ענזיה - בריכת קשתות תת קרקעית גדולה, שניזונה ממי המעיינות שהועברו מסביבות תל גזר. מקורות ערביים מהמאה העשירית מתארים את רמלה כאחת הערים המשגשגות ביותר בסוריה, שאליה היה כפוף מחוז פלסטין באותה תקופה. שטחה היה כ-2.6 קמ"ר, היא הייתה מוקפת בוסתנים, ושווקיה ששקקו מסחר, נפרשו כמניפה מן המסגד המפואר שבמרכזה. לצד המעורבות השלטונית תרם לשגשוגה של רמלה גם מיקומה על דרך הים.

בשנת 969 כבשו הפאטמים את רמלה, ובימיהם ירדה העיר בחשיבותה. היא נפגעה פעמיים מרעידות אדמה ב-1033 וב-1067, ובשנת 1071 נכבשה על ידי הסלג'וקים, שביצעו טבח בתושבי העיר שהצטרפו למרד נגדם. בשנת 1099 נכבשה רמלה על ידי הצלבנים, ותושביה ברחו ממנה. יפו ורמלה היו שתי הערים הראשונות שכבשו הצלבנים בפלסטין/ ארץ ישראל. לאחר כיבושה של ירושלים איפשרה השליטה ברמלה לצלבנים ליצור קשר בין ירושלים לים. ב 1102 הצליחו הפאטמים לכבוש את העיר ולהחזיק בה

سليمان بن عبد الملك، حاكم فلسطين وأخو الخليفة وليد بن عبد الملك، قرر نقل مقر الحكومة الى مدينة الرملة وخطط بنائها لتكون مركزا تجاريا وصناعيا .

اختار مكانها التاريخي على طريق البحر، على الرمال جنوبي اللد، وهو مصدر التسمية. وفي مصادر عبرية ترجم اسمها الى "חולה"، "חולות" أي رمل ورمال.

في سنة ٧١٥ اراد الخليفة سليمان عبد الملك ان يحول الرملة الى مدينة هامة فبنى فيها مصنعا حكوميا للصباغة ونجح بجلب أصباغ وأصحاب مهن اضافية لتطوير الصناعة، كذلك بنى في الرملة قصرا للادارة ومسجدا فخما وسورا من حولها. وقد خصصت قطع أراضي للبناء، وكانت أبواب المدينة مفتوحة أمام جميع المستوطنين بغض النظر عن أصلهم.

وفي الآبار التي حفرت داخل المدينة وجدت مياه مالحة لذلك سحب الخليفة المياه من ينابيع شرقي تل جيزر الموجود على بعد ١٠ كم شرقي مدينة الرملة.

والذين خلفوا سليمان، استمروا بتطوير الرملة. ففي سنة ٧٢٠ أقيمت فيها دار لضرب النقود وقد خصصت الدولة ميزانية سنوية كبيرة للعناية بمصنع المياه في المدينة.

الخليفة هشام بن عبد الملك (٧٢٤-٧٤٣) أقام مئذنة للمسجد وعزز سور المدينة، وفي زمن الخليفة هارون الرشيد (٧٨٦-٨٠٩) أقيمت بركة العنزية في الرملة وهي عبارة عن بركة كبيرة على شكل اقواس تحت الارض تنصب فيها مياه الينابيع من منطقة تل جيزر- القريبة من الرملة.

مصادر عربية من القرن العاشر تصف الرملة بأنها احدى المدن المتطورة جدا في منطقة سوريا حيث كانت فلسطين جزءا من بلاد الشام. بلغت مساحتها ٦.٢ كيلومتراً مربعاً وكانت محاطة بالبساتين واسواقها امتداداً للمسجد كانت تعج بالتجارة والتجار. مما ساهم ايضاً بتطوير المدينة وازدهارها هو موقعها الجغرافي حيث تقع على طريق البحر.

وفي سنة ٩٦٩ احتل الفاطميون الرملة وفي زمنهم قلت أهمية الرملة ومكانتها، كما وتعرضت المدينة الى هزتين أرضيتين في السنوات ١٠٣٣ و ١٠٦٧.

وفي سنة ١٠٧١ أحتلت المدينة على يد السلاجقة الذين قتلوا السكان المنضمين الى المتمردين ضدهم. وفي سنة ١٠٩٩ احتل الصليبيون مدينة الرملة وهرب سكانها. وكانت كل من يافا والرملة أولى المدن التي احتلها الصليبيون في فلسطين. احتلال القدس والسيطرة على الرملة ساعد الصليبيون على اقامة

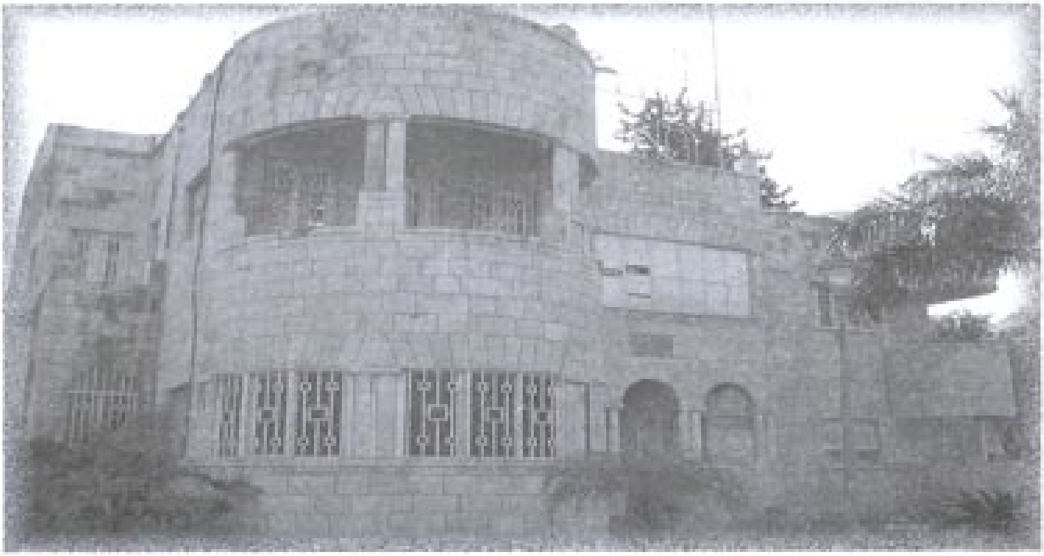

ביתו של האדון שוקרי אבו רזק-כיום עיריית רמלה بيت السيد شكري أبو رزق – واليوم هو بلدية الرملة

לתקופה קצרה בלבד, ובשנת 1187 כבש צלאח אלדין אלאיובי את העיר, והחזיק בה למשך חמש שנים עד שאיבד אותה לטובת ריצ'רד לב הארי, בהסכם שנחתם בין השניים וסיים את מסע הצלב השלישי.
ב 1268 כבשו הממלוכים, בהנהגת הסולטן ביברס את העיר, ובתקופתו שבה העיר ופרחה. ביברס בנה בעיר את המסגד הלבן, מתחם מרובע ענק שכלל את המסגד, חצר גדולה, מערכת תת קרקעית של אגירת מים, וצריח מפואר, בעל מבנה מרובע, בגובה 30 מטר . בסוף תקופת השלטון הממלוכי שוב ירדה רמלה מגדולתה. ב-1481 תקפו את העיר שבטים בדואים, ששדדו אותה והעלו אותה באש. ב-1546 שוב נהרסה העיר כליל ברעש אדמה. בתקופה העות'מאנית ירדה רמלה ממעמד של עיר מחוז לעיר נפה במחוז עזה. במהלך תקופה זו שימשה העיר תחנה לעולי רגל בציר יפו- ירושלים, ובמאה ה 17 הייתה גם תחנת ביניים לשיירות המסחר שנעו בין מצרים לדמשק, ואף התקיים בה יריד שבועי. ב-1799 קבע בה נפוליאון את מטהו וממנה יצא למתקפה על יפו.
ב- 1945 היה שטחה העירוני של רמלה 1769 דונם, והיא הייתה בירתו של מחוז ששטחו כ-930 קמ"ר. מספר תושבי המחוז והעיר גדל במהלך המחצית הראשונה של המאה העשרים לפי הפירוט הבא:

اتصال بين القدس والبحر. وفي سنة ١١٠٢ نجح الفاطميون من احتلال المدينة والسيطرة عليها لمدة قصيرة فقط . وفي سنة ١١٨٧ احتل القائد صلاح الدين الايوبي المدينة وبقيت تحت سلطته لمدة خمس سنوات حتى فقدها لصالح ريتشارد قلب الأسد بعد عقد اتفاقية بين الاثنين. وبهذا انتهت الحملة الصليبية الثالثة .
في سنة ١٢٦٨ احتلها المماليك بقيادة السلطان بيبرس، وفي عهده ازدهرت ثانية، حيث شيد فيها المسجد الابيض وهو عبارة عن مبنى مربع، ضخم يحتوي على مسجد، ساحة كبيرة، وخزانات مياه جوفية ومئذنة فخمة مربعة الشكل على ارتفاع ٣٠ متراً.
في نهاية حكم المماليك نزل شأن وعظمة المدينة مرة ثانية .
وفي سنة ١٤٨١ هوجمت المدينة من قبل قبائل بدوية حيث سلبتها وأضرمت النار فيها.
في سنة ١٥٤٦ تعرضت الرملة مرة اخرى الى هزة ارضية أدت الى دمار الرملة كلياً .
وفي الفترة العثمانية هبطت مكانتها وتحولت الى مدينة تابعة لمنطقة غزة. وخلال هذه الفترة أصبحت المدينة محطة للقادمين من يافا الى القدس وبالعكس. وفي القرن السابع عشر كانت مدينة الرملة ملتقى طرق لقوافل الحجاج وللقوافل التجارية القادمة من مصر وسوريا كما وأقيم فيها سوق كبير .
في سنة ١٧٩٩م اقام نابليون معسكره في الرملة ومنه هاجم مدينة يافا .

טבלת מספר תושבים במחוז מ
www.palestineremembered.com

שנה	אוכלוסייה	ערבים	יהודים
1922	49,075	45,149	3926
1931	70,579	-	-
1945	127,270	97,998	29,272

טבלת מספר תושבים בעיר מ
www.palestineremembered.com

שנה	תושבים	מוסלמים	נוצרים	יהודים
1922	7312	5837	1440	35
1931	10,347	8156	2184	5
1945	15,160	11,900	3260	-
1947	16,380	-	-	-
1949	1536	400	1136	-

הגידולים העיקריים:
בין 1922-1945 ניטעו במחוז רמלה 3663 דונם של פרי הדר (מתוכם 18 בלבד על ידי ציונים) 74201 דונם של עצי זית.

בתי ספר:

1. ביה״ס התיכון לבנים.
שלמדו בו 890 תלמידים בשנת 1947-1948. סגל ביה״ס מנה 24 מורים, והייתה בו ספריה עם 2406 ספרים. העיר העניקה לביה״ס שטח של 25 דונם ממזרח לעיר, דרומית לנבי סאלח.

2. ביה״ס לבנות, יסודי ותיכוני חלקי.
בשנת 1947-1948 למדו בו 473 תלמידות, ולימדו 13 מורים. ספריית בית הספר כללה 1120 ספרים.

3. בוסתן רמלה
ביים מעורב לגילאים הנמוכים, עד כיתה א'. ב 1948 למדו בו 145 בנים 1651 בנות. לימדו 6 מורים.

4. אל סלאחיה.
גן חובה שלמדו בו כ 100 תלמידים.

5. אל עבאסיה.
ביים איסלאמי עם 166 תלמידים בשנת 1946.

6. ביים טרה סנטה הלטיני.

7. ביים אל אינאת אל וטניה.

في سنة ١٩٤٥ كانت مساحة مدينة الرملة ١٧٦٩ دونمًا بينما بلغت مساحة المنطقة ٩٣٠ كيلو مترًا مربعًا. إزداد عدد سكان الرملة واللواء خلال النصف الاول للقرن العشرين حسب التفاصيل الآتية:

جدول عدد السكان في لواء الرملة – حسب
www.palestineremembered.com

سنة	عدد السكان	عرب	يهود
١٩٢٢	٤٩،٠٧٥	٤٥،١٤٩	٣٩٢٦
١٩٣١	٧٠،٥٧٩	–	–
١٩٤٥	١٢٧،٢٧٠	٩٧–٩٩٨	٢٩،٢٧٢

جدول عدد السكان في مدينة الرملة – حسب
www.palestineremembered.com

سنة	السكان	مسلمين	مسيحيين	يهود
١٩٢٢	٧٣١٢	٥٨٣٧	١٤٤٠	٣٥
١٩٣١	١٠،٣٤٧	٨١٥٦	٢١٨٤	٥
١٩٤٥	١٥،١٦٠	١١،٩٠٠	٣٢٦٠	
١٩٤٧	١٦،٣٨٠	–	–	
١٩٤٩	١٥٣٦	٤٠٠	١١٣٦	

الزراعة الاساسية:
بين السنوات ١٩٢٢–١٩٤٥ غرس في منطقة الرملة ٣٦٦٣ دونمًا من الحمضيات (منها ١٨ دونمًا غرست على يد اليهود) و ٧٤٢٠ دونمًا من أشجار الزيتون.

المدارس في الرملة:
١ـ المدرسة الثانوية للبنين، درس فيها ٨٩٠ طالباً بين السنوات ١٩٤٧–١٩٤٨ او عدد المعلمين بلغ ٢٤٠ معلما. أما مكتبة المدرسة فكانت تحتوي على ٢٤٠٦ كتابًا. بلغت مساحة المدرسة ٢٥٠ دونمًا شرقي المدينة وجنوبي النبي صالح.
٢ـ مدرسة البنات الابتدائية والثانوية. ففي سنة ١٩٤٧–١٩٤٨ درست فيها ٤٧٣ طالبة وكان فيها ١٣ معلمًا ومكتبة تحتوي على ١١٢٠ كتاباً.
٣ـ بستان الرملة وهي مدرسة مختلطة للأجيال الصغيرة حتى الصف الأول، ففي سنة ١٩٤٨ درس فيها ١٤٥ ولدا و ١٢٥ بنتاً، وعمل فيها ستة معلمين.
٤. الصلاحية– بستان الزامي درس فيه ١٠٠ طالباً.
٥. العباسية– مدرسة اسلامية فيها ١٦٦ طالباً (١٩٤٦)
٦. مدرسة تراسنتا اللاتينية.
٧. مدرسة الاناث الوطنية.

כיבושה של רמלה

استعراض المصادر التاريخية حول احتلال مدينة الرملة

מפת רמלה خارطة الرملة

ב 1948 ישבה רמלה על צומת הדרכים הראשי במרכז הארץ שבו נפגשו כביש יפו - ירושלים והכביש הפנימי המחבר את צפון הארץ עם דרומה. לוד, במרחק שלושה ק"מ צפונה, הייתה צומת הרכבות הראשי של פלסטין/ א"י. שתי הערים היו בתחום המדינה הערבית לפי החלטת החלוקה, וחשיבותם הייתה בין השאר בקירבתם ליפו שהייתה אמורה להישאר מובלעת ערבית בשטח המדינה היהודית. החל בדצמבר 1947 החלו חילופי אש באזור רמלה, שכללו מספר התקפות מצד כוחות יהודיים על העיר, ומנגד ירי של האוכלוסיה המקומית

في عام ١٩٤٨ كانت مدينة الرملة تعتبر مفترق الطرق الرئيسي في وسط البلاد، حيث كانت تربط بين مدينتي يافا والقدس، والشارع الداخلي فيها كان يربط كذلك بين شمال البلاد وجنوبها. تقع مدينة اللد على مسافة ثلاثة كيلومتر شمالي مدينة الرملة، اذ كانت هذه المدينة تعتبر مفترق السكك الحديدية الرئيسي في فلسطين. هاتان المدينتان كانتا داخل حدود الدولة العربية حسب قرار التقسيم، واهميتهما بالاضافة الى ما ذكر هي قربهما من مدينة يافا والتي كان يجب ان تبقى منطقة عربية داخل اراضي الدولة اليهودية.

על התחבורה היהודית שעברה בעיר או סמוך לה (גולן 2001). בראשית 1948 הטמין מחבל יהודי פצצה בשוק של רמלה, שגרמה למותם ולפציעתם של אזרחים רבים. על פי וילנאי (1961) התקיימה התקיפה ב- 18.2.48, נהרגו בה שבעה ונפצעו 45.

על פי: www.ashod.net/nakba3.htm התקיימה התקיפה ב 30.3.48 ונהרגו בה 25 אזרחים.

באפריל 1948 התקרבה המלחמה לרמלה, לאחר שבקרבות שהתחוללו מאז דצמבר 47, כבש ארגון ה"הגנה" את הכפרים חירייה, סקיא ויאזור. כיבוש זה העצים את הפחדים של

في كانون اول عام ١٩٧٤ بدأ تبادل اطلاق النيران في منطقة الرملة، والتي شملت عدة هجمات من قبل القوات الصهيونية على المدينة، وبالمقابل رد السكان المحليين باطلاق النيران على وسائل النقل اليهودية المارة في المدينة أو بجوارها (گولن ٢٠٠١).

وفي بداية عام ١٩٤٨ قام مخرب يهودي بوضع قنبلة في سوق مدينة الرملة حيث أدى انفجارها الى مقتل وجرح عدد كبير من المواطنين. حسب فيلنئي (١٩٦١) وقع هذا الاعتداء بتاريخ ١٨/٢/١٩٤٨ وأسفر عن مقتل ٧ أشخاص وجرح ٤٥.

أما حسب www.ashod.net/nakba3.htm

גירוש מאורגן באוטובוסים طرد منظم بالباصات

אוכלוסיית הכפרים באזור, ותרם לעזיבתה של חלק מאוכלוסיית הכפרים בית דגן ויהודייה, אשר נכבשו במחצית הראשונה של חודש מאי 48. באפריל החלו הכוחות היהודיים בתוכנית צבאית משולבת- תוכנית ד', שבמסגרתה הוטל על חטיבת "גבעתי" להטיל מצור על הערים לוד ורמלה. ב 13 במאי תקף כוח של ארגון האצ"ל את רמלה, אך הוא נהדף על ידי מגיני העיר, ולא הצליח לכבוש את העיר או חלקים ממנה. עם זאת הדעת נותנת שהייתה להתקפות אלו השפעה מצטברת על האוכלוסייה האזרחית, שכן ההתקפות לוו

حدث الاعتداء بتاريخ ٣٠/٣/١٩٤٨ وقتل فيه ٢٥ مواطنا.

في شهر نيسان عام ١٩٤٨ وصلت الحرب الى حدود مدينة الرملة، وذلك بعد المعارك التي حصلت منذ كانون اول ١٩٤٧، اذ ان منظمة (الهچناه) احتلت قرى خيرية، سقيا ويازور. وهذا الاحتلال عظم المخاوف في نفوس سكان القرى في المنطقة، وأدى الى ترك قسم من سكان قريتي بيت دجن واليهودية، اللتان تم احتلالهما في النصف الاول من شهر ايار ١٩٤٨. وفي شهر نيسان بدأت القوات اليهودية بخطة عسكرية مشتركة (الخطة دالت) والتي باطارها أسند الى وحدة

בהפגזת מרגמות על שכונותיה של העיר. למצוקת האוכלוסייה האזרחית התווספה מצוקה כלכלית, עקב מחסור במזון, שהביא לעליית מחירים של מוצרים רבים, ולדלדול אמצעי הקיום של רבים מתושבי העיירה בשל הניתוק ממקורות פרנסה. חמור ביותר היה המצב בקרב הפליטים שהצטופפו בשיטחה, מרביתם מיפו ומסביבתה, שנשארו בחוסר כל (גולן 2001).

כיבושן של רמלה ולוד, וכן של לטרון ורמאללה, היו מטרותיו העיקריות של מבצע 'דני' שהחל עם חידוש הקרבות ב-9 ביולי, כשהסתיימה ההפוגה הראשונה (גולן 2001). בליל ה-9 ביולי הופגזה רמלה, ועם בוקר החלו כוחות יהודיים להתקדם לעברה מצפון מערב. בכיוון השני, ממזרח לעיר איפשרו כוחות יהודיים אחרים לתושבים שאולצו לעזוב את העיר להמשיך מזרחה. מתחקור הפליטים למדו מפקדי הכוחות שהאוכלוסייה על סף התמוטטות. בלילה של ה-10 ביולי הופצצו לוד ורמלה מהיבשה ומהאויר, ובבוקר ה-11 נעשה ניסיון נוסף לכבוש את העיר, שגם הוא נכשל. למחרת, ב-12 ביולי התמוטט מערך הכוחות המגינים, ונכבדיה חתמו על הסכם כניעה. בהמשך אותו יום נכבשה גם לוד, ולאחר כיבושה התקבלה החלטה בפיקוד הישראלי, בהתייעצות עם ראש הממשלה דוד בן גוריון, לגרש את ערביי לוד ורמלה.

על כיבושה של רמלה כתב יצחק רבין, שהיה מפקד הכוח שכבש את העיר:

"לאחר כיבוש לוד ורמלה... מה נעשה עם 50,000 תושביהן של שתי הערים... אפילו לבן גוריון לא הייתה תשובה... בזמן הדיון במטה הצבאי, הוא (בן גוריון) נותר שקט, כפי שהיה מנהגו במצבים כאלו. מובן שלא יכולנו להשאיר אוכלוסייה חמושה ועוינת בעורפנו, היכן שהייתה לה אפשרות לסכן את קווי האספקה (לחיילים) שנעו מזרחה... בן גוריון היה חוזר על השאלה: מה ייעשה עם האוכלוסייה?, בעודו מזיז את כף ידו בתנועה שאמרה: גרשו אותם.... 'לגרש' הוא ביטוי קשה... מבחינה פסיכולוגית זו הייתה אחת הפעולות הקשות שביצענו." (Kurzman 1998 at www.palestineremembered.com)

בעקבות הגירוש כתב יגאל אלון: 'הגירוש חסם את דרכי ההתקדמות של הלגיון הירדני, והטיל על הכלכלה הערבית עול פרנסתן של 45,000 נפשות נוספות. מעבר לכך, בריחתם של עשרות אלפים, תגרום ללא ספק דמורליזציה

(جفعاتي) بمحاصرة مدينتي الرملة واللد. وبتاريخ ٣١/٥/١٩٤٨ هاجمت قوة من منظمة (الايتسل) مدينة الرملة، الا أنها صدت من قبل المدافعين عن المدينة، ولم ينجحوا في احتلال المدينة او اجزاء منها. ومع ذلك، فقد كان لهذه الهجمات تأثيرا متراكما على المواطنين من جراء المعارك المصحوبة بالقصف المدفعي على احياء المدينة. فبالاضافة الى ضائقة المدنيين من جراء الحرب أضيفت ضائقة اقتصادية عقب النقص في المواد الغذائية والذي تسبب بارتفاع اسعار سلع كثيرة، ونقص في المصادر المعيشية لكثير من سكان المدينة، ولانقطاع مصادر الرزق. وكان الوضع أشد سوءا لدى اللاجئين الذين هاجروا الى الرملة ومعظمهم من يافا وضواحيها، حيث لم يكن معهم شيئًا (گولن ٢٠٠١).

ان احتلال مدينتي الرملة واللد وكذلك اللطرون ورام الله كان من الأهداف الرئيسية لحملة "داني" والتي بدأت مع تجدد المعارك بتاريخ ١٩٤٨/٧/٩، بعيد انتهاء الهدنة الأولى (جولان ٢٠٠١). وفي ليلة التاسع من تموز قُصفت مدينة الرملة، وعند الصباح بدأت القوات الصَهيونية في التقدم نحوها من الشمال الغربي. وأما من الشرق فقد سمحت القوات الصهيونية للمواطنين الذين أجبروا على ترك المدينة بالخروج شرقا.

من خلال التحقيق مع اللاجئين فهم قادة القوات الصهيونية ان سكان المدينة على وشك الانهيار. في ليلة العاشر من تموز عام ١٩٤٨ قصفت مدينتي اللد والرملة من البر والجو، وفي صباح الحادي عشر من من تموز كانت هناك محاولة أخرى لاحتلال المدينة الا انها فشلت. وفي اليوم التالي، الثاني عشر من تموز انهارت القوة الدفاعية، مما أدى الى توقيع وجهاء البلد على الاستسلام. وفي سياق هذا اليوم تم احتلال مدينة اللد أيضا، بعدها صدر قرار من قبل القيادة الاسرائيلية وبالتشاور مع رئيس الحكومة، دافيد بن غوريون، على طرد عرب اللد والرملة.

وعن احتلال مدينة الرملة كتب اسحاق رابين، الذي كان قائد القوة العسكرية التي احتلت المدينة حيث قال: "بعد احتلال مدينتي الرملة واللد. . . ماذا سنفعل مع سكان هاتان المدينتان والذي بلغ عددهم الـ ٥٠.٠٠٠ نسمة . . . حتى "بن غوريون" لم تكن لديه اجابة لهذا السؤال . . . اثناء المناقشة في القيادة العسكرية، بقي "بن غوريون" صامتا كما كانت طبيعته سابقا في مثل هذه الحالات. من المفهوم اننا لم نستطع ابقاء سكان

בכל מקום אליו יגיעו הפליטים. לניצחון תהיינה השלכות בתחומים נוספים." (מוריס 1991)
ב14- ביולי גורשו תושביה של רמלה. מבין 17,000 תושבי העיר הותר רק ל400- להישאר (www.palestineremembered.com). לאחר הגירוש נותרו בשתי הערים יחדיו כאלפיים תושבים ערבים. לצד מידע זה היו הערכות שונות למספר התושבים שהיו ברמלה ערב כיבושה, שכן רבים מפליטי הסביבה היגרו לעיר בראשית 1948, ואחרים עזבו אותה כשהחלו הקרבות על העיר עצמה. על פי הערכתו של עבדאללה א-תל (גולן 2001), התגוררו ברמלה ובלוד כ-70,000 תושבים ערב כיבושן, אוכלוסייה שכללה מקומיים ופליטים. על פי הערכת שר המיעוטים בממשלת ישראל, בכור שטרית, נשארו ברמלה ערב הכיבוש בין 10,000 ל-12,000 תושבים מכיוון שרבים נאלצו לעזוב בשלושת הימים הראשונים של הקרבות. ייתכן שההבדל הגדול בין ההערכות נובע מהזמן השונה שבו הן נערכו.

ההיסטוריון עארף אלעארף (www.palestineremembered.com) טוען שבמהלך הגירוש וההגירה הכפויה מזרחה נהרגו כ400 תושבים מרעב, צמא ותשישות. בני מוריס (1991) כותב: "כל הישראלים שהיו עדים לאירועים הסכימו שהגירוש, בחום של יולי, היה רצף מתמשך של סבל לפליטים... חייל אחד.. זכר במיוחד את הצמא והרעב של הפליטים בדרכים, ואת העובדה שילדים הלכו לאיבוד בבלגאן, ושילד אחד נפל לבאר וטבע, כשהמבוגרים רבו על שאיבת מים מבאר. חייל אחר זכר את העקבות של טורי הפליטים, שכללו תחילה רכוש וריהוט שהושאר, ובסוף גופות של גברים, נשים וילדים מפוזרים לאורך הדרך. "לא רק השמש הקופחת גרמה למותם של פליטים. חלקם נרצחו על ידי חיילים שחיפשו דברי ערך, והפשיטו פליטים תוך כדי החיפוש. פליט אחד זוכר: "שניים מחברי נרצחו בדם קר. האחד נשא תיבה שחשבו שיש בה כסף והאחר כרית שחשבו שיש בה דברי ערך. חבר שלי התנגד לחיפוש ונורה לפני עיני. היו לו 400 לירות בכים."
(com.palestineremembered.www).

مسلحين وعدائيين خلفنا حيث بامكانهم تشكيل خطر على خطوط الامداد (للجنود) التي تحركت شرقا . . . بن غوريون كان يعيد السؤال : ماذا سنفعل مع السكان؟ عندها حرك يده بشكل اشارة كان معناها: "أطردوهم" . . . " الطرد " انه تعبير صعب وقاس . . . من الناحية النفسية كانت هذه احدى العمليات القاسية التي قمنا بتنفيذها" Kurzman 1998 at) www.palestineremembered.com

عقب التهجيركتب يجئال الون: "ان الترحيل أغلق طرق تقدم الجيش الاردني، وألقى على الاقتصاد العربي عبء اعالة ٤٥.٠٠٠ نسمة اضافية. كذلك فان نزوح عشرات الالاف سوف يسبب ،دون شك، الى انهيار المعنويات في كل مكان يصل اليه اللاجئون. وان لهذا الانتصار ستكون تأثيرات في مجالات اخرى. " (גולן ٢٠٠١).

في الرابع عشر من تموز تم ترحيل سكان الرملة. ومن بين ١٧.٠٠٠ مواطنا من سكان الرملة سمح ببقاء ٤٠٠ مواطن فقط (www.palestineremembered.com).
بعد الترحيل بقي قرابة ٢٠٠٠ مواطن عربي فقط في المدينتين. الى جانب هذه المعلومات كانت هناك تقديرات مختلفة حول عدد سكان الرملة عشية الاحتلال، حيث أن العديد من اللاجئين هاجروا اليها في بداية ١٩٤٨، بينما غادرها اخرون مع بدء المعارك على المدينة ذاتها. حسب تقديرعبدالله التل (גולן ٢٠٠١)، كان عدد سكان الرملة واللد قرابة ٧٠.٠٠٠ مواطنا عشية الاحتلال، بما فيها المحليين واللاجئين. وحسب تقدير وزير الأقليات في حكومة اسرائيل، بخور شطريت، بقي في الرملة عشية الاحتلال بين ١٠.٠٠٠-١٢.٠٠٠ مواطنا لأن العديد اجبروا على الهجرة في الأيام الثلاثة الاولى للمعارك. ربما مرد هذه الفوارق الكبيرة في الأرقام يعود الى اختلاف في وقت جمعها.

المؤرخ عارف العارف
(www.palestineremembered.com)
يقول انه في فترة الطرد والتهجيرالقسري نحو الشرق، قتل حوالي ٤٠٠ مواطنا من جراء الجوع والعطش والاعياء. بني موريس (١٩٩١) كتب يقول: "كل الاسرائيليين الذين شهدوا الأحداث وافقوا بأن التهجير في حر تموز، كان استمرارا لمعاناة اللاجئين. . . أحد الجنود تذكر بصورة خاصة العطش والجوع الذي عانى

לאחר הגירוש החלה הביזה. ההיסטוריון שמחה פלפן (Flapan 1998) מתאר: "בהיעדרה של האוכלוסייה, החלו החיילים הישראלים לבזוז את שתי הערים בעוצמה כזו שהקצינים לא יכלו למנוע או לשלוט עליה... אפילו חיילי הפלמ"ח, שרובם היו בני קיבוצים, הצטרפו, גונבים ציוד מכני וחקלאי. בסך הכל העמיסו החיילים הישראלים משאיות רבות של רכוש פלסטיני, כולל מפעלי כפתורים, נקניקים, משקאות קלים, מפעל לייצור פסטה, תכולת חנויות ובתי מלאכה רבים."

כמו במרחב הערבי שצורף לתחומי ת"א-יפו, לא עבר זמן רב למן הכיבוש ועד שהוחל יישובן מחדש של רמלה ולוד ביהודים (גולן 2001). הרצון של הממשלה לאכלס אזור זה נבע הן מחשיבותו המדינית ביטחונית, והן מהצורך לשכן מספר גדל והולך של מהגרים יהודים שהגיעו למדינה בתקופה זו. באוגוסט 1948 פנתה מחלקת הקליטה של הסוכנות למשרד הביטחון לאפשר את איכלוסה של רמלה בעולים. מחלקת הקליטה ביקשה שתופסקנה פעולות פירוק התשתית הכלכלית ברמלה כדי שלא ייפגעו מקורות פרנסה פוטנציאלים לאוכלוסיה של 5000 משפחות שביקשה לשכן בעיר. בן גוריון תמך באישור הבקשה, אך שר החוץ שרת ושר האוצר קפלן התנגדו, נוכח המגעים לקרא הסדר שלום שנוהלו באותה עת עם עבדאללה מלך ירדן, שדרש שפליטים פלסטינים יוכלו לשוב לרמלה וללוד.

במקביל הורתה הממשלה לעבד את השטחים החקלאיים הנרחבים שבתחומיהן של רמלה ולוד על מנת להגביר את מלאי המזון במדינה בעת מלחמה. היקף השטח החקלאי שבתחומי רמלה היה כ 39,000 דונם, והתושבים נהגו לגדל עליו תבואות חורף וקיץ, ובכלל זה בוסתני פרי, בעיקר זיתים והדרים. הפעולות הראשונות שנעשו היו מסיק זיתים, וקציר תבואות הקיץ, ולשם כך אף הובאו במיוחד ערבים מהגליל (גולן 2001).

חודשיים לאחר כיבוש רמלה אישר בן גוריון לשכן מהגרים יהודים ברמלה (גולן 2001). ב-5 בנובמבר, לאחר אישור הממשלה, נדרשה הסוכנות לדאוג לאספקת השירותים המוניציפליים. עובדי מחלקת הקליטה העריכו שניתן יהיה לאכלס את העיר במהירות בזכות מצבם הטוב של הבניינים בעיר. ראשוני המהגרים שוכנו ברמלה ב-14 בנובמבר, ובפברואר 1949 התגוררו כבר בעיר כ 1700 משפחות יהודיות, שמנו כ-6000 נפש.

منه اللاجئون في الطريق، وضياع أطفال خلال التهجير بسبب الفوضى، وأن طفلا سقط في بئر وغرق عندما كان البالغون يتقاتلون على سحب الماء منها. جندي اخر يتذكر قوافل اللاجئين التي شملت في البداية على ممتلكات وقطع أثاث ابقاها المهجرون على الطريق، وفي النهاية، شاهد جثث الرجال والنساء والاطفال مبعثرة على طول الطريق. "لم تكن الشمس الحارة وحدها هي التي أدت الى موت اللاجئين، فهناك من قتلوا من قبل الجنود الذين بحثوا عن اشياء ذات قيمة حيث خلعوا ثياب اللاجئين خلال التفتيش. أحد اللاجئين يتذكر: "اثنين من اصدقائي قتلا دون سبب وبدم بارد. الأول كان يحمل صندوقا ظنوا أن فية مالا والأخرحمل وسادة ظنوا أنها تحتوي على أشياء ثمينة. صديقي قاوم عملية التفتيش فقتل أمامي. كان في جيبه مبلغ ٤٠٠ ليرة www.palestineremembered.com.

وبعد الطرد والتهجير بدأت عملية السطو والنهب. المؤرخ سمحا فلفن (Flapan 1998): ومع غياب المواطنين بدأ الجنود الاسرائيليون بنهب فظيع في المدينتين لدرجة لم يستطع الضباط من منعها أو السيطرة عليها... حتى جنود البلماح، الذين كان معظمهم من أبناء الكيبوتسات، انضموا هم أيضا الى عمليات السطو فقاموا بسرقة المعدات الزراعية والميكانيكية. لقد نقل الجنود الآسرائيليون ما سلبوه من ممتلكات فلسطينية بشاحنات كثيرة، ضمن السرقات كان نهب مصنع الأزرار ومصنع النقانق واخر للمشروبات الخفيفة ومصنع لانتاج المعكرونة. كذلك نهبوا محتويات الحوانيت ومعامل كثيرة."

سرعان ما بدأوا بتوطين الرملة واللد باليهود فور احتلالهما، مثلها كمثل المنطقة العربية التي ضمت الى تل أبيب-يافا (گولن ٢٠٠١). ان رغبة الحكومة في توطين هذه المنطقة نابع من أهميتها السياسية والامنية من جهة، والى الحاجة في اسكان عدد اكبر من المهاجرين اليهود الذين وصلوا الى الدولة في تلك الفترة. وفي شهر آب ١٩٤٨ توجه قسم استيعاب القادمين الجدد في الوكالة اليهودية الى وزارة الدفاع، يطلب توطين مدينة الرملة بالمهاجرين اليهود. كذلك طالب بايقاف عمليات تفكيك البنية الاقتصادية في مدينة الرملة كي لا تضر بمصادر الرزق الاساسية لحوالي ٥٠٠٠ عائلة من السكان الذين طلبت الوكالة باسكانها في المدينة. بن غوريون وافق على هذا الطلب لكن شاريت، وزير الخارجية وكابلان، وزير الاقتصاد عارضوه وذلك على ضوء الاتصالات الجارية لعقد

קיימים מספר מקורות על הרכוש שנותר ברמלה לאחר הנכבה (גולן 2001). לפי נתוני האפוטרופוס לנכסי נפקדים ממרץ 1949, היו ברמלה ובלוד 2892 מבנים. לפי הסוכנות היהודית היו ברמלה עצמה 3800 יחידות דיור. ייתכן שחלק מהפער נובע מהתייחסות למבנים במקור אחד ולחדרים במקור אחר, כפי שניתן ללמוד מדיווח של ההסתדרות הכללית באוקטובר 1949, על קיומם של 2980 חדרים ברמלה. חלוקת הסמכויות בין המעורבים באכלוס הייתה כדלקמן: קביעת אזורי האכלוס בעיירות, קצב האכלוס וקביעת שימושי קרקע שונים הייתה בידי המושל הצבאי. הבעלות על המבנים הייתה בידי האפוטרופוס, וחלוקת הדירות לעולים הלכה למעשה, הייתה בידי הסוכנות היהודית. הבעיה החמורה הראשונה איתה התמודדו הראשויות הייתה מחסור במקומות לשיכון שהחל מסתמן בראשית 1949. צעד אחד שנעשה כדי לפתור בעיה זו היה צמצום השטח שבו התגוררו הערבים ברמלה.
משהחלו העולים היהודים להשתכן ברמלה, נקבע תחילה כי הסוכנות היהודית תטפל במהגרים היהודים, והממשל הצבאי יטפל בענייני האוכלוסייה הערבית. בגלל שמחלקת הקליטה התקשתה לעמוד במשימה זו, החלו פקידי הממשל הצבאי לטפל בכל האוכלוסייה החל מדצמבר 1948.

اتفاقية سلام مع الملك عبد الله، ملك الأردن والذي طالب بالسماح للفلسطينيين بالعودة الى الرملة واللد. بالمقابل أمرت الحكومة بتعبيد الأراضي الزراعية الواسعة في منطقتي اللد والرملة من أجل توسيع الاحتياطي الغذائي للدولة في حالة الحرب. مساحة الأرض الزراعية في الرملة بلغت ٣٩.٠٠٠ دونما وكان سكانها يزرعون المحاصيل الشتوية والصيفية بما فيها البيارات وكروم الزيتون. العمليات الاولى التي قاموا بعملها هي قطف الزيتون وحصاد محاصيل الصيف، لذلك أحضروا خصيصا عمالا فلسطينيين من الجليل للقيام بهذه الاعمال. • بعد مضي شهرين على احتلال الرملة صادق بن غوريون على اسكان مهاجرين يهود في مدينة الرملة (جولان ٢٠٠١). وبتاريخ ١٩٤٨/١١/٥ وبعد موافقة الحكومة طولبت الوكالة اليهودية الاهتمام بتزويد خدمات البلدية للسكان. عاملو قسم الاستيعاب قدروا انه بالامكان اسكان المدينة بسرعة، بسبب الوضع الجيد للبنايات. لقد تم اسكان اوائل المهاجرين اليهود في الرملة بتاريخ ١٩٤٨/١١/١٤، في شباط ١٩٤٨ سكن قرابة ١٧٠٠ عائلة يهودية اي ما يعادل ٦٠٠٠ شخص.

שבויים أسرى

هنالك عدد من المصادر حول الاملاك المتبقية في الرملة بعد النكبة (גולן ٢٠٠١). حسب معطيات الوصاية على املاك الغائبين منذ اذار ١٩٤٩، كان في الرملة واللد ما يعادل ٢٨٩٢ مبنى. وحسب الوكالة اليهودية، بلغ عدد المباني في الرملة فقط ٣٨٠٠ وحدة سكنية. من الممكن أن يكون سبب هذه الفوارق نابعا من بلبلة في تعريف الغرف او المباني، كما يمكن فهم ذلك من تقريرالنقابة العامة في أكتوبر ١٩٤٩ حيث أقرت بوجود ٢٩٨٠ غرفة في الرملة.

ان تقسيم الصلاحيات بين العاملين على الاسكان كانت كالتالي: تحديد مناطق الاسكان في المدن الصغيرة، طريقة الاسكان وتحديد استعمالات الآرض المختلفة كانت من مسؤولية الحاكم العسكري. ملكية المباني اسندت الى الوصي على أموال الغائبين. توزيع البيوت على القادمين الجدد (اليهود) كانت بيد الوكالة اليهودية. المشكلة الصعبة الاولى التي واجهت السلطات كانت النقص في الاماكن السكنية والتي ظهرت في بداية عام ١٩٤٩. لحل هذه الأزمة ولو جزئيا قلصت المساحة التي يسكنها العرب في الرملة. عندما بدأ القادمون الجدد بالسكن في الرملة، تقرربأن تقوم الوكالة اليهودية بدور السلطة المحلية بالنسبة لليهود فقط ، وقد أسند للحكم العسكري القيام بدور السلطة المحلية التي تعتني بالسكان العرب فقط. ونظرا للصعوبات التي واجهتها الوكالة اليهودية في هذه المهام، قام موظفو الحكم العسكري بالاهتمام بجميع السكان ابتداء من كانون أول ١٩٤٩.

מקורות المصادر

1. גולן ארנון, 2001, שינוי מרחבי-תוצאת מלחמה. השטחים הערביים לשעבר במדינת ישראל 1950-1948, באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון.

2. האנציקלופדיה העברית, 1988, ת"א: ספרית הפועלים.

3. וילנאי זאב, 1961, רמלה, הווה ועבר, ירושלים: אריאל.

4. מורים בני, 1991, לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1949-1947, תל אביב: עם עובד.

5. משה ענת, 2001, רמלה- הכרות עם עיר מעורבת, ירושלים: בצלאל- אקדמיה לאמנות ולעיצוב.

6. الموسوعة الفلسطينية المجلد رقم ٢ ص ٤٧٤-٤٧٨ اصدار هيئة الموسوعة الفلسطينية (احمد المرعشلي، عبد الهادي هاشم، انيس الصايغ)

7. Kurzman Dan, 1998, Soldier of peace: The life of Yizhak Rabin 1922-1995, New York: HarperCollins

8. www.ashod.net

9. www.palestineremembered.com

רמלה 1948 الرملة ١٩٤٨

23/5/49

44

דו"ח חגיגת יום העצמאות בעריס רמלה לוד

בהתאם להוראות מטה הממשל הצבאי קוימו בערים רמלה לוד בערב יום העצמאות מצעדים בהם השתתפו : יחידות החילות, יחידה גדנ"ע רחובות, יחידת משטרה אזרחית, ופלוגות "עמל" מקומיות.

המצעד הגיע לרחבה שבחזית בית המושל ברמלה מקום שם נמסר המפקד למושל הצבאי.

בחזית בית המושל הותקנה במה מקושטת דגלים וירק ומעל לבית המושל התנוססה מ מחבת " כבשנו הארץ-נכבש ארמתיכר" במרכז הרחבה הותקן תרן עם דגל לאומי גדול,ואחר נאום של המושל הצבאי על נושא היום, הוצגה תכנית עשירה של : דקלומים,שירה נגינה ורקודים,כל זה בהדרכתה המוצלחת של הגב. דניה לוין.

קהל המסתכלים קבל בהתלהבות את פרשת התגיגה ובילה ליד הבמה למעלה מחמש שעות.

לפי הוראות המושל הצבאי נפתחו לשעות החגיגה המחסומים של המאקנה וערביי רמלה הורשו לצאת ולהשתתף בשמחת החג ואמנם עשרות מהם נראו עוקבים בענין אחרי התכנית.

למחרתו ביום העצמאות, נתקימה בשעה 10.00 קבלת פנים חגיגית בבית המושל הצבאי, אליה ה וזמנו בני העיר מכל העדות והזרמים, נוכחו למעלה מ-70 איש ואשה. הנאספים ניצלו את ההזדמנות הבלתי -רגילה להכיר איש את רעהו. רופאים , מורים, כמרים, רבנים נציגי המוסדות ושלטונות שותתו בחדרים שקושטו בטוב טעם כשהם מסיבים או לבם במשקאות ומאכלים, הורמו כוסות לחיי צבא ההגנה לישראל.

הנוכחים צולמו בגן המושל הצבאי (ראה אחד הצלומים הר"ב) והתפזרו מתוך השראת חג.

יעבץ

מושל צבאי, רמלה לוד.

משרד הביטחון
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

רמלה

מספר התושבים כיום הוא 1175 נפשות, אשר מהם 225 מוסלמים ו-950 נוצרים. הנוצרים מתחלקים ל-800 אורטודוקסים, 110 קתולים ו-40 פרוטסטנטים. לפני המלחמה היה מספר הנפשות 18000 מהם 16000 מוסלמים וכ-2000 נוצרים. פליטים שהיו ברמלה בתקופה הבלתי אמצעית לפני הכבוש, יש להעריך בשנים עד שלשת אלפים נפש. עפ"י אינפורמציה, רוב הפליטים היו מוסלמים והחלק הארי מהם מיפו, ספריה וסרפנד אל עמאר.

מהמשפחות המכובדות שלפני תקופת הכבוש, לא נשארה למעשה, אף אחת. מבין בעלי השפעה נשאר במקום רק איסמעיל נחאס, כל בני משפחתו נמצאים מעבר לקוים.

ייצוג העיר: העיר רמלה מתנהלת ע"י ועדים מקומיים שמונו לכך ע"י המושל הצבאי.

1) סלים הנסרי, לשעבר מנהל תחנת רכבת רמלה;
2) אליאס פנוס, לשעבר פקיד ברכבות א"י;
3) איברהם חכים, לשעבר מנהל תחנת הרכבת לוד;
4) בישארה קקונדה, סוחר ובעל קרקעות;
5) שיך ראופה, לשעבר שמש בבית ספר, והממלא כיום תפקיד של אימאם.

אין אף אחד מהם מעורב באופן בולט בפעילות פוליטית לפני תקופת הכבוש.

הטיפול בעיר: מטעם משרד המעוטים מטפל בשטח – שלמה אשרוב, ועד כמה שהענינים נוגעים בשאלות העבודה מטפל – מר זמיר.
מטעם הצבא במקום – המושל מר ז. יעבץ, וסגנו מר י. הגלר
מטעם משרד הדתות – מופיע בתור מקשר לעניני הכנסיות מר שיפר ולחלק מסוים הד"ר ברור ולסקסור המושלמי – ד"ר הירשברג באמצעותו של מר הושע.
מטעם משרד הבריאות שייך השטח לד"ר נת.
בעניני סעד מטפלת הגב' שכטר והגב' כספי.
בעניני החנוך מטפל מר בלום.

חינוך: בשטח רמלה, לוד ותחנת רכבת לוד, נמצאים 4 בתי-ספר ומועסקים בהם כ-10 מורים.

עבודה: אין חוסר עבודה במקום. האוכלוסיה מועסקת בחלקה בעבודות חקלאיות שנמשכות רצופות כמעט ללא הפסקה כ-4 חדשים, החל מתלישת שומשומין, מסיק הזיתים וכעת בקטיף.

אספקה: האספקה של המצרכים מסודרת, והמשביר המרכזי מספק לפי מחירים סיטונים את המצרכים להנויות במקום אשר מוכרים אותם לתושבים לפי רישום של המפקח על המזונות. כ-20% של האוכלוסיה ברמלה ולוד נהנה מתמיכה והקצבה.

בריאות: מצב הבריאות בדרך כלל משביע רצון. אין מחלות נפוצות בשטח. קיים בית-חולים ובו 15 מטות אשר כמעט תמיד ברובן ריקות. בראש בית החולים עומד רופא ערבי ד"ר מוסטפה סמלן עם הרשות מקצועית וחבר של 3 עובדים שכירים.

חשמל: חשמל נמצא רק ברמלה ומשבוע שעבר ניתן ע"י המושל רשיון לתושבים להכניס את הזרם לתוך בתיהם בתוך שכונת המגורים. מספר האפרטים קולטי הרדיו הוא 88. ברמלה 38; בלוד 20; ובתחנת הרכבת 30.

עתון: העתון אל יום מגיע מידי יום ביומו ויש לו מספר מה של קוראים. אך בדרך כלל שוררת אדישות בקרב האוכלוסיה לגבי העתון. העתון אינו מגיע לדיר רפאת, בית איג'מאל ואבו גוש.

תלונות: האוכלוסיה, בדרך כלל, מתלוננת מרה על שכל רכוש התושבים שגורשו מבתיהם ונסגרו בשכונה, נשדד ע"י יחידים או נלקח באופן מאורגן ע"י האפוטרופוס על הרכוש הנטוש מבלי שהינתן לאוכלוסיה, שנשארה במקום, כל שהות או אפשרות לעמוד ולהגן על רכושם. הבתים שלהם תפוסים ע"י השלטונות של הצבא או ע"י מתישבים יהודים ובחלקם נהרסו או נחרבו, ובהרבה מקרים הוסרו גגות, חלונות ודלתות.

כמו כן מתלוננים התושבים על סגירתם בתוך שטח מגורים מצומצם מאחורי גדר תיל ללא חפש תנועה בתוך עיר מולדתם, ועל החומרה הבלתי צודקת מבחינת ראותם של עוצר לילה הקיים עד היום והשורר מ-20.00 ועד 6.00.

נוסף על כך אין מאגה בלתי אמצעית לשפור תנאי חייהם אשר נמצאים במגרד כלכלי ורוחני והגורם העקרי לכך הוא שאלת שבויי המלחמה.

עם כבושה של רמלה שלחו קרוב ל-1500 גברים בגיל הגיוס או הקרובים למחנות שבויים מבלי לבדוק אם האלה השתתפו בפעל בפעולות מלחמתיות או אם בכלל יודעים להחזיק נשק.

שאלת אפשרות עבודתם לטובת המשפחות שלהם הטילה זועה כלכלית ממש על ראש בני משפחתם שנשארו במקום. יש משפחות שלמות מורכבות מנשים וילדים קטנים שאינם מסוגלים לעבודה והמתנונים והולכים מידי יום ביומו.

כמו כן מתלוננת האוכלוסיה על ניתוקה המחלט מיתר קבוצי הערבים במקום, ומבקשת רשות תנועה ונסיעה חפשית בשטח ישראל למקומות רכוז הערבים אשר ביניהם נמצאים בני משפחה וקרובים.

הרכוש הנטוש: יש לחלק את הרכוש הנטוש לשני סוגים:

(א) מלטלטלין;
(ב) נכסי דלא ניידי.

א. **מטלטלין:** מטלטלי האוכלוסיה הנטושים במעט שאינם קיימים במקום יותר. אחרי עבודה של קרוב ל-5 חדשים ניכה האפוטרופוס על

(92)

ביבול חקלאי, סחורות, מכונות וכו'. המטלטלין הנ"ל בחלקם הקטן בלבד נמצאים עדיין במחסן האפוטרופוס ברמלה, וברובם המכריע או שהועברו למחסן האפוטרופוס ביפו או שנמכרו. לא היתה לבא כח משרד המעוטים וגם לא למושל הצבאי כל בקרת על פעולות משרד האפוטרופוס.

ב. <u>נכסי דלא ניידי</u>: נכסי דלא ניידי ובתוכם שדות פלחה, כרמים, ופרדסים נמצאים כמעט ללא יוצא מהכלל במצב של אדמות או בור או מוזנח, ויש צורך תכוף לתחיות את המקרקעין הנ"ל. אחזתי בפעולות ארגוניות לקראת העונה החקלאית וגם התקיימו מספר פגישות בקשר עם כך, והמסגרת הארגונית מוכנה פחות או יותר, אך לרגלי המצב הבטחוני של השבועים האחרונים, לפי פקודת שלטונות צבאיים, הצטרכתי לדחות את ביצוע התכנית הזאת עד עבור זעם.

לפי דעתי הדאגה העיקרית של משרד המעוטים כלפי השטח שעליו חל הדו"ח הזה הוא בראש ובראשונה:

שחרורו, בהקדם האפשרי, של המספר המקסימלי ביותר של שבויי המלחמה, אשר לפי כל חקי המלחמה אינם שבויים בכלל, והחזרתם לבתיהם.

אא

שלמה אשרוב.

א' בטבת, תש"ט,
2 בינואר, 1949.

שא/של.

1:100,000 PALESTINE
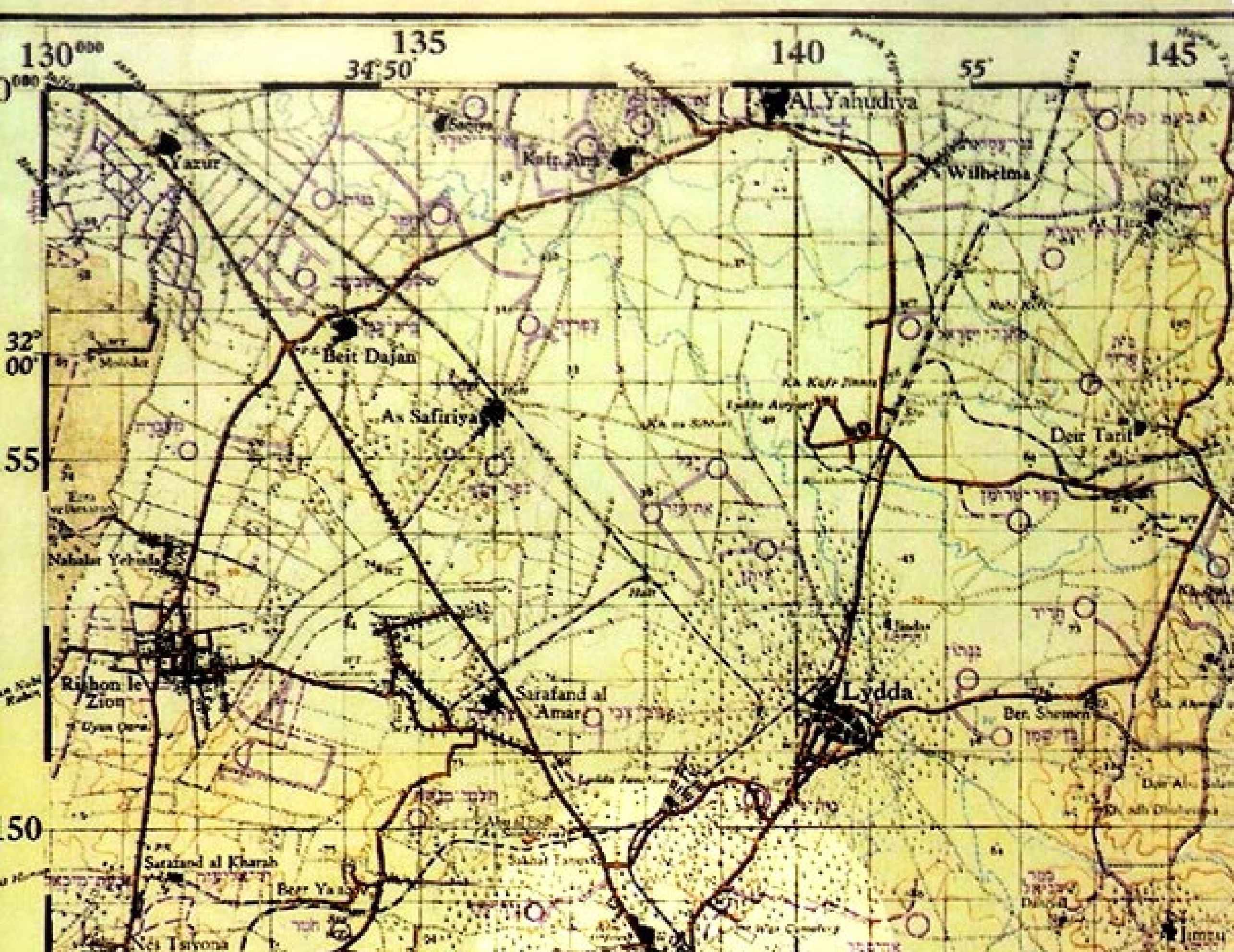
PALESTINE GRID